

IDZEGA: VAN KERK TOT KLOKKESTOEL

Ik wit yn 't wetterlân in plakje
Fier op 'e romte oan 'e mar.

De dichter Jan Jelles Hof droeg het dorp Idzega een warm hart toe en schreef er een lang gedicht over met als beginregels bovenstaand citaat. Het eindigde met de regels:

To Idzega stie eartiids ek
In tsjerke mei in toer.
Nou heart it ûnder Aldegea
Mar dochs wol mannich boer
Hjir hikke en tein, hjir ek to rêst
Mèn sit oan eigen groun sa fêst.

Van de kerk en de toren valt niets meer te zien. Maar op het kerkhof kan men nog altijd de namen lezen van hen die te Idzega woonden. De heel oude stenen hebben plaats moeten maken voor stenen van jonger datum. Eens, al weer jaren geleden, werd op dit kerkhof een steentje in de grond gevonden. Het opschrift luidde:

Anno 1591

Den december sterf
De Ersame Ho Ockes

Naast dit opschrift was een halve adelaar ingebeiteld met daarnaast onder elkaar de letters A.I. Het steentje heeft na een opknappbeurt een plaats gekregen voor de klokkestoel. Nooit is precies uitgevonden wie die Ersame Ockes was. Wel heb ik eens een lezing over die Ockes gehoord. Ockes zou een kind zijn uit een voorname familie, waarschijnlijk verwant aan de Hoytema's, die bij Oudegga op een state woonden. De jongen zou met zijn ouders op Hoytema-State gekomen zijn, omdat hij katholiek was, dus zo'n beetje ondergedoken. Dit kan heel goed mogelijk zijn, want van de Hoytema's is bekend, dat zij katholiek waren en onze omgeving stond bekend om zijn verdraagzaamheid. Het jongetje moet toen op Hoytema-State gestorven zijn en men wenste voor hem een begrafenis volgens katholiek gebruik. De mogelijkheid daarvoor was er te Idzega. De kerk daar was buiten gebruik en afgezette pastoors wa-

ren er genoeg. Een altaar stond nog in de kerk en daarom is het niet onmogelijk dat zoiets kon gebeuren. Het zou dus een klandestiene begrafenis geweest kunnen zijn. In onze streken zijn wel meer van dit soort dingen voorgevallen.

De kerk die te Idzega gestaan heeft, had een rieten dak. In het laatst van de vijftiende eeuw is dat riet vervangen door pannen.

Hoe groot het buurtschap Idzega geweest is, is niet na te gaan. Een grote voorstelling moeten wij ons er niet van maken. Wat stulpjes en huisjes vormden een klein dorp met een actief kerkelijk leven. Want in de 15de eeuw kwam daar een stenen kerkje met een zadeldaktoeren aan de Idzegaasterpoel. De geestelijke verzorging van de parochie was in handen van twee geestelijken, een pastoor en een vicaris. Deze beide heren kregen geen tractement, maar ze kregen voor hun diensten land toegewezen. De Idzegaaster pastoor had 24 pondemaat land in gebruik. (Een pondemaat is een oude Friese vlaktemaat: 0,3678 ha.) Zijn vicaris, met name genoemd Hidde, 14 pondemaat. Dit waren dan zg. pastorielanden, een naam die wel bekend is. 14 p.m. was Hidde te weinig, hij huurde van de pastorie, d.i. de kerk, er nog 14 p.m. bij. De patroon, de beschermheilige, van de Idzegaaster kerk was de heilige Mauritius. Deze heilige is voor onze streken vrij onbekend. Idzega was geen arme parochie; dat kwam door de vele vrije boeren die in het uitgestrekte gebied woonden. Door dit uitgestrekte Idzega liepen wegen, vrijpaden, naar het dorp. Het zijn nu binnenpaden; ze zijn nog allemaal aan te wijzen. Tot vandaag de dag nog vrij begaanbare paden, dwars door de polders. Van de Hisse-Pieke over de Valom naar de buurtschap. Ook van de Burd naar het kerkdorp. Er woonde in het dorp ook een dorpsrechter. Weinig namen van geestelijken van Idzega zijn bekend.

Vijf eeuwen katholieke kerkgeschiedenis is met de komst van de Reformatie weggevallen. In het jaar 1480 werd het klooster Nazareth gebouwd. Niet in of bij het dorp, maar aan de weg Oudega-Heeg tegenover de Skuttelpoel. Over dat klooster is niet veel bekend. Het is geen groot klooster geweest. Het werd gesticht door nonnen uit het klooster Bethlehem, bij Hoorn. De grond was hen daar te heet onder de voeten geworden, vanwege de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Zij zochten een vredig plekje en vonden die te Idzega aan de Skuttelpoel. Nu werd ook Friesland in die tijd geteisterd door de Schieringen en Vetkopers. Het ging hier in de Zuidwest-hoek soms barbaars toe, maar onze drie dorpen hebben er weinig last van gehad. Het klooster behoorde tot de orde der Augustijnen, in de volksmond 'Grauwe Beginen' genoemd. Hoe groot het gebouw was en hoe het eruit zag, weten wij niet. Er valt toch nog wel iets over dit klooster Nazareth te vertellen. Er was bij het kloos-

ter 90 pondemaat land, terwijl de nonnen daar het boerenbedrijf uitoefenden.

Bij het klooster was dus een boerderij met veestallen. Ook mogen wij aannemen, dat bij het klooster ook de kloostertuin of anders gezegd de kruidentuin niet heeft ontbroken. Wij weten niet hoeveel nonnen er in het klooster waren. Toch moeten het er nogal wat zijn geweest, omdat 90 p.m. land moest worden bewerkt door bewoners van het klooster en leken.

Van enkele bewoners weten we de namen nog. Eén daarvan klinkt ons heel bekend in de oren, nl. Ritse Frittema. Naar deze Ritse en haar familie is de Frittemahof in Sneek genoemd. Dan nog namen van bekende geslachten uit Friesland, o.a. Jonkema's uit Wommels. Eén van deze Jonkema's heeft in 1541 aan het klooster Nazareth 200 goudguldens geschonken voor de bouw van een kerk of ziekenhuis. De nonnen hebben dus ook zieken verpleegd, anders zou men een ziekenhuis niet op de verlanglijst zetten. Wat voor die 200 goudguldens is gebouwd, weten wij niet. Een kerk is niet waarschijnlijk, want een kerk of kapelletje was er. De nonnen zullen volgens hun orderegel zeker zeven keer per dag voor het koorgebed naar de kerk zijn gegaan en vast één keer per dag naar de mis. Wat ook voor het geld gebouwd is, een lang leven had het niet. Met de komst van de Reformatie moesten de kloosters verdwijnen. Dat was in het jaar 1580 op last van de Staten van Friesland. Ook het bezit van het klooster, 2 p.m. bij de Hemdijk, 7 p.m. bij Heeg, 29 p.m. bij Bozum, plus nog wat renten. De nonnen werden met pensioen gestuurd en dat moest door de stad Sneek worden betaald. Uit de opbrengst van Nazareth en nog twee andere kloosters werd later het Oud Burger Weeshuis gebouwd. Dat was dan het trieste einde van een eeuw kloosterleven bij de Skuttelpoel. Bewoners van Idzega zullen het klooster hebben afgebroken, dat was veelal de gang van zaken, en dat is grondig uitgevoerd. De opdrachtgevers, de Staten van Friesland, handelden uit angst. Het was toen in de 80-jarige oorlog; mochten de Spanjaarden ooit terugkomen, dan was de regering bang dat de Spanjaarden van het klooster een versterking zouden maken. Dat was niet alleen het einde van het klooster, maar voorlopig althans van het hele katholieke leven in Friesland dus ook in Idzega.

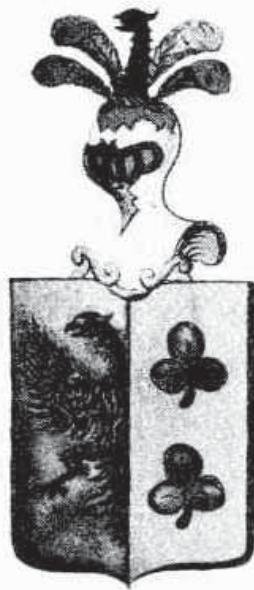
Nu nog iets over de kerkgemeenschap in Idzega. In de tijd van de Reformatie en tijdens de geloofsvervolgingen onder het bewind van Karel de Vijfde en Phillips de Tweede is geen Idzegaaster om het geloof voor het gerecht gedaagd. Men was te Idzega, zoals dat heette, erg tolerant. Dat gold voor de hele grietenij Wymbritseradeel. Ook mogen wij voor vast aannemen, dat het percentage aanhangers van de 'nije leer', zoals

men die noemde, heel klein zal zijn geweest. Dat zou te bevestigen zijn uit het volgende: Voor Idzega staat geschreven, het was een voor die tijd welgestelde kerk met veel vrije boeren. Toen de katholieken de kerk moesten afstaan aan de protestanten, kwam Idzega in een combinatie terecht met Oudega. De kerk van Idzega is nooit door de protestanten gebruikt. Men heeft de kerk gelaten voor wat hij was, met altaar en alles erin; er werden geen protestantse diensten gehouden. Toch kon Idzega met zijn vele vrije boeren daar wel aanspraak op maken. Daaruit mogen wij afleiden, dat bij veel Idzegaasters geen belangstelling was voor de nieuwe leer. De Idzegaaster pastoor werd, zoals alle pastoors, voor het blok gezet; hij kon kiezen of met pensioen gaan of, na het afleggen van een simpel examentje, predikant worden in de Gereformeerde Kerk. De Idzegaaster pastoor was een principieel man, hij ging met pensioen, zoals zijn meeste collega's deden. Het zal me daar een toestand zijn geweest in dit kleine dorpje met zijn grote omgeving.

Zoals overal elders kreeg de Vereenigde Republiek 1/3 van het land, dat ze later weer verkocht aan de grootgrondbezitters in Holland.

Op de plaats waar nu deze boerderij staat bouwden de Hoytema's hun state. In het eind van de achttiende eeuw werd het adellijke huis afgebroken en verkocht.

Een ander derde deel kregen de Friese Staten, die verkochten het ook weer aan de Friese adel. Het resterende derde deel ging naar de nieuwe protestantse kerkgemeenschap. Zo raakten ook de pastoors en vicarissen hun land kwijt en waren meteen boer af. De pastoor is te Idzega blijven wonen, waar moest de man ook heen? De toestand was overal gelijk. Zo zien wij dan iets vreemds aan de Idzegaaster poel gebeuren. Een afgezette pastoor, met veel geloofsgenoten om hem heen en een afgesloten kerk. Dat was op 31 maart 1580. Het zal je maar gebeuren. Geen protestanten die belang bij het kerkje hadden, zo zij er al waren. Maar de bewoners van Idzega waren tolerant. Nu de rollen omgekeerd waren, zag men hetzelfde verschijnsel ook bij de protestanten.

Want wij lezen in een synode-verslag van 1604, ruim 20 jaar later, 'Dat in die Kercke van Idzega nog een altaar is, om die olde afgoderij onder de ingesetenen te bevorderen en te stercken.'

Een ieder kan hieruit begrijpen, dat de Idzegaaster katholieken daar in stilte in de kerk hun erediensten hebben voortgezet en dat dit na jaren pas tot de synode doordrong. Het verhaal over het grafsteentje van het jongetje kan dus echt wel waar zijn. Hiermede hebben wij ook een reden gevonden waarom dat kerkje te Idzega is verdwenen. De protestanten, te weinig, gingen naar Oudega, Sandfirden of Gaastmeer. De katholieken, die niets meer over het kerkje te zeggen hadden, waren al blij dat het kerkje bleef zoals het was. Zij konden en mochten er natuurlijk niets aan doen. Het werd niet meer onderhouden, de tand des tijds veranderde de kerk in een ruïne en hij takelde steeds verder af. Dat is te zien op de tekening van J. Stellingwerf (1723) in het Prentenkabinet van Het

Een door een anonieme schilder vervaardigd schilderij van de Bumaplaats.

Fries Museum. 450 jaar katholiek leven (van 1132 tot 1580) te Idzega was vernietigd, de papieren waren verbrand.

Een klooster werd omvergehaald en een kerk raakte in verval. Het enige wat ons nog herinnert aan die tijd is het kerkhof, waar later een klokkestoel op geplaatst is. Daar op dat kerkhof stond eens het kleine kerkje met rondom de huisjes van de bewoners. Want er was een buurt, dat is bekend.